

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

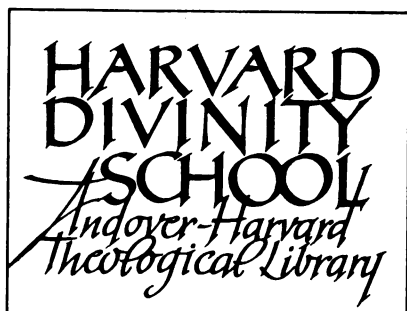
- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

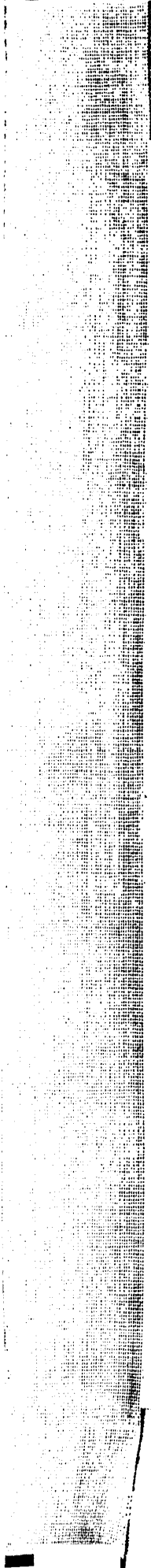
About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

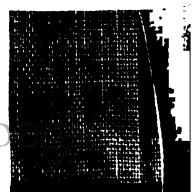
987

book

4 10

תולדות ישו

SIVE

Toledoth Yeshu.

LIBER

DE ORTU ET ORIGINE JESU

EX EDITIONE WAGENSEILIANA

TRANSCRIPTUS ET EXPLICATUS.

QUEM

VENIA AMPL. FACULT. PHILOS. UPS.

PRO GRADU PHILOSOPHICO

P. P.

L. EDMAN

DOCTOR.

IN AUDITORIO GUSTAV. X KAL. JUN.

H. P. M. VI.

UPSALIAE

TYPIS EXSCRIPSIT C. A. LEFFLER.

MDCCLVII.

2071
0650

Harvard College Library
Bowle Collection
Gift of
Mrs. E. D. Brandagee
Nov. 9, 1900.

Sem 95.5

Ὁ μὲν κακῶς βουλευόμενος ἀμαρτάνει.

ARISTOTELES.

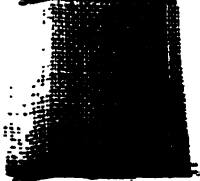
Quum variae semper inde a priscis temporibus fuerint sententiae atque opiniones de libello illo, a nescio quo Judaeo Rabbino edito, qui ספר תולדות ישׁר, nonnumquam ישׁר מעשה inscribitur, multorum studiis me obsequi arbitrabar, si eum foras ederem. Nam perquam difficile est jam hunc librum reperire, quippe qui bis tantummodo typis descriptus sit; primum enim Altdorfi Noricorum, cura Wagenseillii in lucem prodit A. Chr. MDCLXXXI; deinde vero ab Uldrico editus est Leidae A. Chr. MDCCV. Tempus, quo scriptus sit, auctorisque nomen plane ignota sunt. Atqui videtur tamen odium Judaeorum contra religionem Christianam nonnihil redolere. Verum, quam sit facile, quamve difficile, levitatem argumenti confutare, illi judicabunt ipsi, qui legent. Argumentum libri tam est inane, tam futile, ut ipsi quidem Judaei, illi certe, qui paulo sunt doctrina eruditiores, non possint, quin omnem fidem ei abrogent, eumque a Judaeo quodam editum esse negent^{*)}. Alii vero aliter existimant. Nam-

^{*)} V. Dizionario Storico Degli Autori Ebrei e Delle Loro Opere Disteso Dal Dottore G. B. De-Rossi. Parma 1802, s. Toledoth Jescù. Nobilissimus ille vir atque in literis Orientalibus princeps de hoc libro ita loquitur: — — — 'un favoloso e infame libretto, che ha scritto un ebreo anonimo intorno alla nascita, alla vita e alle gesta del nostro Salvatore. Le favole che v'inserisce, sono sì grossolane, e sì inette e incoerenti, che non posson fare la menoma sensazione, nè il menomo torto alla religione cristiana.' Et paulo post: 'I deisti più decisi de' nostri tempi che hanno tirate dagli scritti degli ebrei e segnatamente del Chizzùk emunà, degli argomenti contro la religione cristiana e il suo institutore, accordano che è questo libro un puro amasso di sogni rabbinici, e di rivoltanti invenzioni e falsità, e tra gli ebrei stessi il celebre Mendelsohn protesta che è uno di que' libri che nessun ebro di buon senso legge o conosce'. Deinde vero sententiam profert alius cujusdam Judaei, his verbis: 'Salomone Zevi pensa anch'egli e sostiene nella sua Apologia che non è produzione di un ebreo, e tutti i più dotti rabbini sono talmente persuasi della sua impostura che non ne trovo veruno di tanti che hanno scritto' di controversie, e difesa la loro religione contro de' cristiani, che abbia osato citarlo per genuino, per antico, per autorevole. Tutti arrossiscono di riconoscere e produrre per un parto dello loro nazione quell' aborto infamè, et id genus alia.

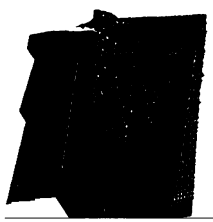
que in mea manu est exemplar hujus libelli, Anglice redditum a professore quodam Parkes, Sheffieldiensi, viro, ut mihi videtur, imprimis docto et in Orientalibus literis optime versato. Is priusquam ad librum convertendum aggreditur, verba quaedam praefatus, inter alia quaedam illa dicit: 'I must say from my own knowledge of the Jews and their opinions — a knowledge acquired by extensive observation and long continued intimacy with them, that altho De-Rossi's statements may be correct with respect to a few of the more learned and liberal-minded, the great body of the nation receive the abominable Toledoth as a true history of the life and character of our blessed Saviour — and in this conclusion I am confirmed by my friend the Rev:d Moses Margoliouth, who is himself a converted Jew— the author of a "Pilgrimage to the Land of my Fathers" and many other highly interesting works, and who is deeply learned in all the learning of the Hebrews — writing to me on this subject he says: "We can scarcely find terms strong enough to express one's opinion of the blasphemous and absurd Toledoth Jesu — but De-Rossi is in error — for by far the greatest number of intelligent Jews believe the narrative to be an accurate one, until they read the refutation — and this they have seldom an opportunity of doing. The Jews learn the contents orally, as printed copies are scarce — though I have seen many MS. copies in different parts of the world."

Ἦθους δικαίου φαῦλος οὐ ψεύει λόγος.

Vetus proverbium.

f
d
o
y
s:
-
est
ey
ws
any

no
1.98
dot

quo in mea manu est exemplar hujus libelli, Anglice
Parkes, Sheffieldiensi, viro, ut mihi videtur, imprimis
optimo versato. Is priusquam ad librum convertendum
profulatus, inter alia quaedam illa dicit: 'I must say from
Jews and their opinions — a knowledge acquired by e
continued intimacy with them, that altho De-Rossi's state
respect to a few of the more learned and liberal-minded,
tion receive the abominable Toledoth as a true history of
our blessed Saviour — and in this conclusion I am confirme
Moses Margoliouth, who is himself a converted Jew — the a
the Land of my Fathers" and many other highly interesting
learned in all the learning of the Hebrews — writing to me
"We can scarcely find terms strong enough to express one's
ness and absurd Toledoth Jesu — but De-Rossi is in error —
number of intelligent Jews believe the narrative to be an acc
read the refutation — and this they have seldom an opportunit
less the contents really, as printed copies are scarce — th
MS. copies in different parts of the world."

Edmund...

Anglice reddunt
imprimis docto et
convertendum aggre
I must say from my own
ledge acquired by extensive
Do-Rossi's statements ex
and liberal-minded, the gra
th as a true history of the
conclusion I am confirmed by
converted Jew- the author
er highly interesting work
was - writing to me on the
to express one's opinion
Do-Rossi is in error - for
to be an accurate

... an opportunity of
... are scarce - though I
... in '...
... ur. t
... scho
... bi.
... pp

בשנת תרעא לאלף הרביעי בימי ינאי ¹⁾ מלכא היתה צרה גדולה על שונאי ישראל אשר קם אחד רועה זונות איש רע ובליעל מגזע ²⁾ יחוס שבט יהודה ושמו יוסף פנדרא והוא היה בעל קומה וגבור מלחמה ויפה תואר ורוב ימיו בניאוף וזימה וגזל וחמס והיה שוכן בבית לחם יהודא וקרוב לביתו היתה שוכנת אלמנה אחת ולה בת ושמה מרים והיא מרים ³⁾ מגדלת ⁴⁾ נשייא הנזכרת בתלמוד ⁵⁾ וכשגדלה ⁶⁾ קדשה אמה לבחור אחד ושמו יוחנן והיה הבחור עניו ושפל רוח וירא ⁷⁾ אלקים. ויהי היום ויעבור יוסף על פתח מרים וירא אותה ויבער בו ⁸⁾ יצהר ויהי הולך וחסור: ותאמר לו אמו מדוע אתה ככה דל

¹⁾ *est forma Chaldaica, status emphaticus, qui vocatur. In illa enim lingua triplex est nominum status, absolutus, constructus et emphaticus. Quorum duorum illorum idem est usus ac ratio, atque in lingua Hebraica. Hic autem est nomen cum articulo, quem Aramaei voci non praemittunt, ut fit in lingua Hebr. et Arab., sed suffigunt, similiter atque fit in nostra lingua, et in his, quae huic sunt maxime cognatae. Est autem articulus eorum littera Aleph, quae statui constructo utriusque generis et numeri additur. Totam hujus casuum rationem sic habeto.*

	Stat. Absol.	Stat. Constr.	Stat. Emphat.
Sing.	מֶלֶךְ	מֶלֶךְ	מֶלֶךְא
Pl.	מַלְכֵי	מַלְכֵי	מַלְכֵיא

²⁾ In verbo *יהס* inesse videtur (si Castello, in Lexico Heptagl. credimus) attribuenti, ad certum genus referendi significatio. Inde ducta sunt vocabula *יהס* et *יהיס* quae eandem sententiam habent, quam Hebr. *משחה* et *תולדות*. In lingua Hebr. argenteae aetatis semel legitur *יהס* eadem vi; et saepius quidem verb. denom. *היהיס*. Mihi non dubitandum videtur, quin cum hac voce origine connexa sint vocabula *οίκος*, Lat. vicus (digammate in v mutato) Sax. *wic* sive *wyc*. Radix quaerenda est, ut dicitur, in voce Sanscr. *vic* ingredi. V. Liddell et Scott, a Greek-Engl. Lex., s. v. et Noah Webster, an American Dict. of the Engl. language, s. *wic* s. *wick*.

³⁾ *גדל* apud Rabbinos et Talmudicos significare etiam implicare, intorquere, instar fontis, Buxtorfus testatur in Lex. Chald. Talm. et Rabb., ubi locos quosdam, rem confirmantes, commemorat, ut ap. Chagigam fol. IV: 2.

Anno (a mundo condito) quater millesimo sexcentesimo septuagesimo primo, aetate Jannaei regis, malum accidit magnum Israëlitis. Exortus est enim homo quidam improbus, nequam et libidinosus ex stirpe familiae cujusdam tribus Judae, cui nomen erat Josephus Pandera. Erat is quidem formae procerae et pulchrae strenuusque in bello, sed maximum aetatis tempus in stupris et flagitiis, rapinis injuriisque conterebat. Betlehemi Judae habitabat. Vivebat autem proxime domum ejus mulier quaedam vidua cum filia sua Maria, ornatrice illa mulierum, de qua in Talmude mentio facta est. Quae quum jam esset adulta virgo, despondebat eam mater Johanni cuidam, mitis ingenii juveni atque mansueti, deumque pie verenti. Accidit autem, quum semel ostium Mariae praeteriret eamque videret, ut turpi cupiditate incenderetur, animique aegritudine in dies magis conficeretur. Quem vero quum mater rogaret, cur

מגדלָהּ מנדלָהּ וְהוּא מנדלָהּ מנדלָהּ שִׁיעָרִי נְשִׂיאָהּ
 Inventendum est aut in secunda forma (conjugatione מנדלָהּ) aut in tertia (מנדלָהּ). In statu constr. unius alteriusve harum formarum reperendum est fortasse illud מנדלָהּ; v. Johannis Jahn, *Elementa Aramaeae seu Chaldaeo-Syriacae Linguae*, Latine reddita et aucta ab Andrea Oberleitner pp. 44 et 101, 102. Rectius tamen partic. conj. Piel putandum est; cf. *Ges. Gramm. Hebr.* § 79.

⁴⁾ Est forma status emphat. pl. cf. quae supra ad vocabulum מלכא disputavimus.

⁵⁾ וְקָטְנָהּ. De hac forma vide pron. relat. in grammaticis, coll. Eccl. IX: 12 aliisque locis.

⁶⁾ קדש significat etiam in forma secunda aoristi primi (praeteriti), in lingua Chald. cum despondere filiam, i. e. quasi sacris adhibitis solemnique sacrificio facto, marito eam dare, tum sibi feminam despondere. Quod ad ritum et significationem, cf. confarreatio et confarreatio apud Romanos.

⁷⁾ In nominibus Die יהוה et אלהים Rabbini, superstitione imbuti, saepe ה in ך vel ך commutare solent, et per compendia pro illo ך vel ך scribere. Punctis notatur אלהים quod ortum est ex sing. emphat. אלהים. Vide Catalectam Rabbinicam in Usum Scholarum Privataram, editam a Dav. Millio, pp. 107 et 108.

⁸⁾ Videtur esse scripturae compendium pro יצא הוּיַעַבַּר prava libido.

ויען ויאמר את מרים הכלה אני אוהב. ותאמר לו אל ירע לבבך על זה אך ראה והחזיק בה ועשה בה כרצונך. ויעש יוסף פנדרא כך וילך תמיד אצל פתח ביתה של מרים ולא מצא לו (1) שעת כושר עד מוצאי שבת אחד וימצא את מרים יושבת על פתח ביתה ויבא עמה בבית בחדר סמוך לפתח וישכב עמה והיא סבורה שהוא יוחנן (2) ארוס שלה. ותאמר לו אל תגע בי כי (3) פרסתי נדה והוא לא שמע לה ויעש בה כרצונו וילך לביתו. ובהצי הלילה בער בו עוד יצרו הרע וקם משנתו ויעל דרך בית מרים ויבא בחדרה ויחזיק בה שנית ותחרד הנערה למאד ותאמר אליו מה זה אדוני כי באת אלי שני פעמים בלילה אחת אשר לא נסיתי מיום שקדשתיני (4) ובשתיקה כפל ולא ענה דברי. ותאמר לו מרים עד מתי אתה מוסיף הטא על פשע הלא כבר אמרתי לך. נדה פרסתי ולא שמע לקולה ויעש בה כרצונו וילך לדרכו. ויהי כמשלש חדשים ויוגד ליוחנן הנה ארוסתך הרה ויהרד יוחנן מאד וילך אצל שמעון בן שטח רבו ויגד לו הדבר ושאל לו מה ושעה ויאמר לו רבו את מי אתה (5) הושד ויאמר אין לי חשד רק על יוסף פנדרא שהוא רועה זונות והוא שכן קרוב לביתה (6) ובשכונותיה. ויאמר לו רבו בני שמע לעצתי ושתוק אם הוא בא עליה פעם אחד אי (7) אפשר שלא יבא אליה פעם אחרת. עשה בחכמתך והעד עליה

1) Est stat. constr. ex שָׁפָא sive שָׁפָא idem fere atque Hebr. שָׁפָא.

2) Semel tantummodo in lingua Chald. ultima hujus vocis syllaba est ט ut in Hebr., alias semper, sicut hoc loco ס.

3) Ad intellectum hujus vocis conferas velim Hebr. פִּירָא et פִּירָא.

4) Scribitur etiam שְׁחִיקוּיָא silentium. R. שִׁחַי allquoties in lingua Hebr. occurrit.

5) Radicis hujus vocabuli vis videtur esse in omnis generis affectu animi, et bono et malo, adversus aliquem, atque in effectu hujus animi affectus. Sic Arabes habent حَسَدٌ invidere; Hebr. חָסַד (Pl.) maledictis figere, contumellis vexare alqm. Hithp. benignum se praestare; unde חָסַד amor et invidia; Chald. חָסַד suspicari, insimulare.

6) שְׁכוּנָא vicinia, platea, vicus. R. שָׁכַן subsidere; domicilium ponere, sedem figere alicubi, ejusdem originis et significationis est atque Gr. σκηνώω, σκηνώω.

7) Tenneritine Buxtorfus, necne, quomodo vim et sententiam hujus vocis explicaret, ego quidem de tanto viro affirmare non ausim. Dicit tantummodo esse significationem vocis, quae etiam חָסַד scribitur, 'possibile est, fieri potest, forte, forsitan, fortassis.' Non

adeo macesceret, amore se Mariae desponsae deperire ait. Tum mater: 'ne animus tuus, inquit, de hac re frangatur, verum, ut ea potiaris, videto, atque de ea, ut libuerit, consulito.' Hujus consilium Josephus secutus, frequensque ad januam aedium Mariae ventitans, tempus tamen opportunum, usque ad vesperum Sabbati cujusdam, non invenit. Ubi quum Mariam propter ostium aedium sedentem offendisset, cum ea cubiculum, quod proximum erat ostio, intravit concubuitque cum ea, dum illa Johannem esse eum, sponsum suum, crederet. Roganti vero illi, ne ipsam attingeret, quod esset menstrua, morem non gerit, eique pro libidine facit domumque suam redit. Atqui media nocte, quum libidine sua rursus inflammaretur, e somno expergefactus, ad domum Mariae iter suum tendit, ingressusque ejus cubiculum, iterum eam attrahat. Qua de re vehementer exterrita virgo: 'quidnam rei est, inquit, here, quod his me eadem nocte inisti, quod numquam antea passa sum, inde ab illo die, quo me tibi despondisti.' At ille silentio rem iterat, nec verbum ullum respondet. Tum Maria: 'quousque tu culpae peccatum addis? annon jam dudum tibi menstrua mihi provenire dicebam?' Verum ille loquelam ejus non audit, expletaque libidine discedit. Johannes autem, quum post tres menses esset ei nuntiatum, gravidam esse sponsam ejus, magno percussus timore ad Simeonem, Schetachi filium, praecceptorem suum ivit, eique rem aperiens, quid esset factu opus, rogavit. Circumspiciens magister: 'ecquemnam suspectum habes' interrogat. Non est, inquit ille, suspicio mihi nisi in Josephum Panderam, quippe quum ganeo sit ille, atque in eodem vico prope domum ejus habitet. Dixit igitur magister ejus: 'audi, quaeso, consilium meum et quiesce. Si semel ad eam viam tentavit, fieri non potest, quin iterum idem faciat. Itaque prudenter facito et te-

dubitandum videtur, quia propria ejus ac vera significatio eadem fere sit, quae ^{עָשָׂה} interpretatio, explicatio, conjectura, debeatque cum particula negat. sic paene verif: non aliter est interpretandum, credendum, consuetudinem — — quam — — i. e. quoad conjectura assequi possum, fieri nequit, quia — —. Similiter Romani aliquando voce interpretatione utuntur. Cf., ut exemplum proferam, illud Livii II: 8. nec traditur certum, nec interpretatio est facilis, i. e. nec est facile conjectura assequi. Ut apud Rabbios post se habet hoc vocabulum ^{שָׁמַר} sic in Targ. ^{שָׁמַר} servile habet, ut ^{שָׁמַר} num fieri potest ut vivat?

Job. XIV: 14. Radicem habemus etiam in lingua Arab. ^{سَمِر} detexit rem absconditam, explicuit, et in Heb. ^{סָמַר} eadem fere vi, sed insolita literarum mutatione, quae omnino contra fieri solet, ita ut ^{שָׁמַר} Hebr. in ^{סָמַר} Chald. convertatur. — In hujus rei mentionem incidens, non potui, quin mirarer, effugisse Gesenium, doctissimum illum in literis Orient.

עדים והביאו לְבַד הגדול. ויצא הבחור לילך לביתו ויתאבל מאד וכאשר
 (1) נתפרסם הדבר שהיא (2) מעוברת ויאמר יוחנן עתה יאמרו שממני היה ומרוב
 בושה וחרפה יצא מארץ ישראל והלך לבבל ויהי שם. ותלד מרים בן ותקרא
 שמו יהושע אחר דודה אחי אמה ויגדל הנער ושכרה לו אמו רבי ושמר אלחנן
 וילמד את הנער והיה לו לב טוב להבין ויהי היום ויעבר הנער לפני סנהדרין
 בירושלים ויהי (3) המנהג בימים ההם שכל מי שהיה עובר לפניהם היה מכסה
 את ראשו והיה כורע ומשתחוה לפניהם וזה הנער כשעבר לפניהם גלה את
 ראשו (4) ובעזות מצח כרע לרבו בלבד. ויענו כולם ויאמרו (4) מדחציף כולו האי
 (5) שמא ממזר הוא. ויען אחד מהם ויאמר (7) בודאי הוא ממזר וכן הנדה. ויען
 שמעון בן שטח ויאמר זכור אני היום בפני (8) כמה שנים שבא אלי יוחנן תלמידי
 ואמר לי אי לי על הבושה וחרפה שמרים ארוסתי אמו (9) של הנער הזה הרה
 מאיש אחר ולא ממני וזה הוא הילד ההוא ושאלתי אותו את מי אתה הושד
 ואמר את יוסף פנדרא שהוא שכן קרוב לה וכשנתפרסם הריונה הלך יוחנן
 (10) מיד לבבל מפני בושה (11) ועדיין הוא שם. ויאמרו כולם אם כן בודאי הוא ממזר
 וכן הנדה ויתקעו בשלש מאות שופרות ויכריזו עליו שהוא ממזר (12) ופסול לבא

virum, unde origo esset vocabuli תָּבֹתָּהּ repetenda. Nimirum enim eadem est vi et sententia
 atque Chald. תִּבְוָא Arab. تَابُوتٌ sive تَابُوتٌ. Est autem significatio hujus vocabuli propria,
 si Willmeto (in Lexico Linguae Arab. in Coranum) credere licet, 'arca feralis'; deinde est
 quaelibet arca sive locus, ubi aliquid seponitur et reconditur. Quae quidem sententia
 quam maxime mihi probabilis videtur. Namque R. تَابٌ, Chald. תִּבְוָא, Hebr. תָּבִיב non signi-
 ficat solum reverti, redire, sed etiam redigi, ferri, venire in locum, ubi antea non fueris.
 Cf. Ps. IX: 18. Job. XXX: 23.

1) Ithpael ubi תִּפְּחֵם publicare, manifestare, divulgare, revelare in publicum, a
 תִּפְּחֵם dividere, pandere, explicare.

2) Cf. Hebr. עֵבֶר in Pl. et illud Jobi XXI: 10.

3) I. q. מִנְהַגָּא, מִנְהַגָּא et מִנְהַגָּא mos, ritus, consuetudo, a מִנְהַגָּא ducere; assuescere, con-
 suescere, solere.

4) זָוִיתִים durities, impudentia, perversitas. Radix notissima. Cf. Hiph. in lingua Hebr.

5) וְ sive וְ est pronomen relat. in lingua Chald. ut וְ in Syriaca. In origine con-
 venit cum Hebr. demonstr. וְ, in usu cum וְ sive וְ. Abit etiam in praefixum, quod
 est vel relat. vel conjunctio, vel signum, significans, similiter atque Gr. ὅτι, induci aliquem

stes adhibeto eumque ad iudicium magnum adducito. Abiit vero domum in gravissimo dolore Johannes, quumque innotuisset, compressam esse sponsam ejus: 'jam ex me, inquit, gravidam esse illam dicent;' ob eamque caussam ex Judaea decedens, in Babyloniam abit, ibique commoratur. Peperit igitur Maria filium, cui nomen ex avunculo suo Josuam dixit. Qui quum adolevisset, conducebat ei mater praeceptorem quendam, nomine Elchananem. Hic puerum, cui quidem erat ingenium docile, erudit. Accidit autem aliquando, ut, quum puer ante Synedrium Hierosolymitanum venisset — erat autem illo tempore mos, ut, quicumque coram illo consessu venisset, velaret caput genuaque flecteret et humi procumberet — accidit igitur, quum puer ille ante senatores venisset, ut caput aperiret atque in impudentia sua praeceptori soli genua flecteret. Tum omnes magna voce dixerunt: 'quum sit ita impudens iste, nonne est spurius?' Respondit eorum unus: 'certe quidem spurius est atque muliere immunda ortus.' Ad ea Simeon Schetachi filius: 'hodie, inquit, in mentem mihi venit, venisse ad me aliquot ante annis Johannem, discipulum meum, meque ita allocutum: "vae mihi propter dedecus et ignominiam! gravida est enim Maria (est illa quidem mater illius pueri) sponsa mea, ex alio quodam viro, non ex me" (et inde natus est hic puer). Quaerenti vero mihi, suspectum se habere Josephum Panderam, quod prope eam habitaret, respondit. Johannes autem, postquam fama de gravitate sponsae percubuit, in Babyloniam profectus est, ibique etiamnunc commoratur. Tum omnes: 'si hoc verum est, profecto spurius est et

loquentem, vel signum genitivi. Vide Jahnii Elementa Aram. etc. quae supra memoravi, pagg. 26. 188. אֲרִיסִי, אֲרִיסִי obfirmatus, protervus, perversus, impudens.

⁶⁾ אֲרִיסִי sive אֲרִיסִי fortasse, si forte, an forte; nonnunquam hoc vocabulum in interrog. usurpant: numquid?

⁷⁾ Significatio primaria ubi ידו sive ידו videtur esse, manum extendere, porrigere; deinde quasi porrecta manu profiteri, confiteri, monstrare, cet. Hinc ortum est Chald. et Rabb. אֲרִיסִי sive אֲרִיסִי confessum, certum, indubium.

⁸⁾ Quot? tot, aliquot.

⁹⁾ אֲרִיסִי natum videtur ex pron. relat. אֲרִיסִי pro אֲרִיסִי et praep. ל. Casui genitivi apud Rabb. praefigitur, sicut Hebraei אֲרִיסִי Chald. אֲרִיסִי accusativo praefigunt. V. supra p. 4. אֲרִיסִי אֲרִיסִי.

¹⁰⁾ Scribitur etiam אֲרִיסִי statim, illico. Cf. Angl. off haud et Rom. e vestigio.

¹¹⁾ Hucusque, haecenus; sapius אֲרִיסִי scriptum.

¹²⁾ אֲרִיסִי profanus, execrandus, sacer. R. dolavit, effodit, tum profanavit; cf. אֲרִיסִי.

בקהל ויקראו את שמו ישו ראשי תיבות ימה שמו וזכרונו וכששמע ישו הדבר שנפטר לבא בקהל ויתעצב על לבו ויברח וילך לו אל גליל העליון ויהי שם כמה שנים ובעת ההיא היה שם מפורש חקוק בבית המקדש על אבן (1) שתניה שכשכרה דוד מלך את היסוד מצא שם אבן אחד על פי התהום ועליו היה חקוק השם והעלה אותו והניחהו בקדשי הקדשים והיו החכמים יראים מן הבחורים שלא ילמדו את השם ויחריבו את העולם (2) הם ושלום ועשו שני אדיות של נחשת בשמות ותלו אותם על שתי קדשי הקדשים אחד בימין ואחד בשמאל וכל מי (3) שנכנס ולמד את השם מיד כשיצא היו נובחים בו האריות ומרוב פחד ובהלה היו השמות פורחים מלבו ושכת אותם וכשנגלה הקול על ישו שהוא ממזר יצא מגליל העליון ובא בהחבא לירושלים ונכנס להיכל ולמד שם (4) האותיות הקדושים וכתב השם על (5) הנייר והזכיר השם שלא יכתב לו ותתך את בשרו והחביא בו את הנייר אם השם והזכיר שגת את השם (6) וחזר חבשה למקומו ועל ידי כשוף ושם שומאה נכנס למקדש דאם לא כן איד הניחו הכהנים בני אהרן הקדושים לכנס (7) אלא ודאי בשם השומאה וכישוף על את הכל וכשיצא מן הפתח נבחו בו האריות ושכה את השם אז הלך חוץ לעיר ותתך את בשרו והוציא את הכתב וצירף האותיות ולמד את השם והלך לבית לחם יהודא מקום לידתו וצעק בקול גדול מי הם אותם (8) המשומדים שאומרים עלי שאני ממזר ופסול הם ממזרים ופסולים הלא ילדתני אמי בתולה ודרך קדקדה נכנסתי בה ואני בן אלקים ועלי ניבא ישעי הנביא הנה העלמה חרה וגו' הלא אני שבראתי את עצמי ובראתי את השמים וארץ את הים ואת

1) fundatio שתייה, שתיא.

2) est tert. pers. sing. praet. Propria igitur hujus vocabuli vis est pepercit, ut propitius nobis esto (Deus), i. e. absit a nobis. Inde facta est formula deprecandi et avertendi quae idem significat ac Hebr. חֵלִילָהּ.

3) Niph. a vbo קָנַס (collegit, congregavit) qs. congregari aliquo loco, i. e. in locum ingredi, intrare.

4) Pl. pro אורח. Hoc signa, illud literas significat; v. Cast. Lex. Heptagl. s. v.

5) יָדִי sive יָדִי charta, papyrus.

6) חָזַר redire, reverti, circumire, convertere se; convolvere, revolvere, restituere. In Haglographis saepissime pro Hebr. כָּבַד usurpatur. Inde natum est procul dubio חָזַר

immunda natus; atque trecentas tubas inflaverunt spuriumque esse, neque dignum, qui in concionem veniret, de eo pronuntiantes, nomine Jesu eum appellarunt, eo significantes, delenda esse nomen ejus atque memoriam. Quae quum Jesus audivisset, magnum cepit animo dolorem, confugitque in Galilaeam superiorem, ibique se aliquot annos continuit. Erat autem tum temporis nomen Dei arcanum in saxo quodam fundamentorum aedis incisum. Davides enim rex, quum in fundamento effodendo, super terrae hiatu, lapidem quendam invenisset, in quo nomen incisum erat, sustulit eum, et in Sancto Sanctorum deposuit. Metuentes vero ii, qui Sapientes vocabantur, ne adolescentes nomen discerent, orbemque terrarum devastarent (quod Deus avertat), duos fecerunt vi magicarum artium leones, eosque super ostium Sancti Sanctorum, unum ad dextram, alterum ad laevam, suspenderunt. Quicumque igitur irrepsisset, nomenque didicisset, eum contra ita rudebant, statim ut exiret, leones, ut nomina ex animo ejus effluerent, eorumque plane oblivisceretur. Jesus autem, quum esset de eo fama divulgata, spurium esse illum, e Galilaea Superiore exivit et clam Hierosolymam venit, ibique templum ingressus, literas sacras discit, et, postquam nomen, ne dolorem sentiret, pronuntiavit, chartulae illud inscribit, cutemque suam incidit, ibique chartulam cum nomine abscondit. Et iterum nomen pronuntians, carnem ad locum suum restituit. Atqui videtur ille incantationum vi ac magicarum artium in locum sanctum introisse. Nam ni ita fuisset, quomodo igitur eum sacerdotes sacri, Aaronis filii (qui vocantur), intrare sivissent? Verum per incantationes artesque magicas haec omnia fecit. At ex limine egredientem ita vehementer rugiebant adversus eum leones, ut nomen oblivisceretur. Postea vero ex urbe egressus, dissecta carne, scriptum protulit, exploratisque diligenter literis, nomen percepit. Tum Betlehemum, in locum natalem, ivit, magna voce clamans: 'ecquidam sunt isti scelerati, qui me spurium et sacrum vocant? Spurii sunt ipsi atque sacri. Annon me mater virgo peperit? At in eam per verticem ingressus sum, et Deo sum natus, deque me Jesaja vates cecinit: "ecce gravida est virgo", et quae sequuntur. Annon memet ipse creavi et coelum et terram et mare, omniaque, quae in iis sunt?' At illis rogantibus, ut signis et prodigiis se

porens, quod in luto volutando delectatur, aut, ut Castellus arbitratur, 'a redeundo ad sordes.' Cujus sententiam si comprobas, conferto quae de vocabulo שׂוֹבֵר sub אֲפִסֵּר diximus.

7) שׂוֹבֵר sed, nisi, praeterquam; compositum ex שׂוֹבֵר sive שׂוֹבֵר et שׂוֹבֵר.

8) שׂוֹבֵר (qs. perditus) apostata, defector, desertor religionis et fidei.

כל אשר בם ויענו ויאמרו לו חן לנו אות ומופת שאלוה אחת ויכן ויאמר הביאו לי מת אחד ואחיה אותו וירוצו ויחפרו קבר אחד ולא מצאו בו רק עצמות יבשות ויגידו לו לאמר לא מצאנו רק עצמות ויאמר הביאום ויביאום לו ¹ (ויצרך העצמות עצם אל עצם וקדם עליהם עור ובשר וגידין ויקם ויעמוד על רגליו ויחי ויראו האנשים את הדבר ויתמהו ויאמר להם הזאת לכם תימה הביאו לי מצורע אחד וארפא אותו ויביאו לו מצורע וירפא אותו גם כן בשם המפורש ויהי בראותם כן דיפלו וישתחוו לא ויאמרו לו בודאי בן אלקים אתה ויהי ביום החמישי ותבא השמועה רעה לירושלים עיר הקודש ויוגד להם את כל אשר עשה ישו וישמחו הפריצים שמחה גדולה אבל הזקנים והחסידים והחכמים געו בבכיה מאד וסנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה אבלו אבל גדול ויאמרו לשלוח אחריו כי אמרו בלבבם אולי ננצח אותו בעבור ה' להפילו בדין ומשפט מות וישלחו אחריו את ענני ואת אחוזה אנשים חשובים מטסהדרי קטנה ויבאו לפניו וישתחוו לו למען הרבות מכשוליו והוא היה סבור שהם גם כן מאמינים לו ויקבלם ² (בסבר פנים יפות ויושיבם בראש סיעתו הרשעה ויאמרו לו הנה החסידים והחשובים שבירושלים הם שלחונו אליך שתבא אליהם כי שמעו עליך שבן אלקים אתה ואמד להם ישו האמת שמעו והנה כל אשר תאמרו אעשה ³) ובתנאי זה שיצאו כולם לקראתי סנהדרי גדולה וקטנה ואותם שפסלו אותי ויקבלוני כמו עבדים שמקבלים אדוניהם אבא אליהם וישבו השלוחים לירושלים ויגידו להם את כל אשר דבר ויענו ויאמרו הזקנים והחסידים את כל אשר דבר נעשה וישבו האנשים ויגידו לישו את כל אשר דברת יעשו ויאמר להם ישו אני אלך עמכם ויהי כאשר בא ישו לנוב ⁴ (סמוך

¹) *ציבא* significat non solum liquare, purgare, et inde deinceps examinare, explorare (maxime metalla), sed etiam illa confando vincere, ferruminare; postea vero alias quoque res conglutinare, componere, conjungere.

²) *Vis primaria verbi צבי* videtur esse portare, sustinere, tollere, deinde quasi se tollere, sive vultum tollere (cf. *צבא פניו*, *צבא ראשו*, *צבא פניו*, *צבא פניו* hilaritas, fiducia, confidentia, spes certa; opp. sunt *צבא פניו* et *צבא פניו* et *צבא פניו* tristem facere, spe privare aliquem) i. e. exhilarari, laetari, confidere, sperare, deinceps arbitrari, judicare. Hinc facile intelliguntur illa *צבא פניו* sive *צבא פניו* cum hilaritate, comitate vultus reidentis, sereni, i. e. be-

Deum praestaret, 'afferte, inquit, mihi, quem vivum reddam, mortuum.' Qui quum abiissent, ut aliquod sepulcrum aperirent, nec se quidquam, praeter arida ossa invenisse renuntiassent, 'illa, inquit, afferte mihi.' Quibus allatis et inter sese conjunctis, atque cute, carne, nervisque obductis, surgit illico mortuus, erectoque stat pede et reviviscit. Id quum vidissent et admirati essent, 'quidnam caussae est, inquit ille, quod hoc vobis mirum videatur: leprosum mihi, quem sanem, adducite.' Quem postquam adduxerunt, per nomen arcanum sanitati restituit. At illi quidem, quum talia vidissent, sese prostermentes eique supplicantes, dicebant: 'certe tu quidem Deo natus es.' Factum est autem, quum post quinque dies rumor esset malus Hierosolyma, in urbem sanctissimam perlatus, ibique essent omnia, quae Jesus fecerat, narrata, ut gauderent magnopere homines improbi, senes vero piique homines et sapientes vehementer flerent ac lamentarentur. Lugebant etiam et magnum et parvum Synedrium, illumque esse arcessendum censebant. Namque secum cogitabant: 'forsitan eum auxilio Dei vincemus, ita ut eum capitis condemnemus in iudicio. Missi igitur duo honoratissimi viri ex Synedrio Minore, Anania et Achasia, in conspectum ejus veniunt, eique, ut offensionem ejus adaugerent, supplicant, quippe quum eos sibi fidem habere crederet. Unde vultu benevolo accepti, ducesque factionis ejus malae constituti, heus tu, inquit, pii illi et honorati viri, qui Hierosolymis sunt, nos ad te miserunt, rogantes, ut ad ipsos venires, quippe qui de te audivissent, te Deo esse natum.' Dixit igitur illis Jesus: 'quae vera sunt, audiverunt; et omnia quidem, quae vultis faciam, verum ea lege ad eos veniam, ut obviam mihi prodeant Synedrium magnum et parvum, atque ii, qui me sacrum declararunt, meque, ut servi dominos, accipiant.' Ad haec Senatores et pii, postquam nuntii Hierosolyma redierunt et omnia, quae dixerat, reportarunt: 'omnia, inquit, quae expetit, faciemus.' Revertentibus igitur viris et illa renuntiantibus, 'vobiscum itaque, inquit Jesus, iter ingrediar.' Factum est autem, quum Jesus Nobam venisset, quae urbs

nigni (cf. עיר נבא Ps. IV: 7 aliosque locos) quod idem valet atque comiter, benigne, benevole.

³⁾ בְּהַגְרָתוֹ ea lege, ea conditione הַגְרָתוֹ sive הַגְרָתוֹ pactum, conditio. Viciniam esse et origine et sententia hujus vocabuli radicem הִגַּד sive הִגַּד Hebr. הִגַּד et הִגַּד nemo est, הִגַּד primo oculorum aspectu vident.

⁴⁾ בְּהַגְרָתוֹ sive הַגְרָתוֹ vicinus, conjunctus; juxta, prope. Inde habes הַגְרָתוֹ in proximo, mox, continuo, paullo ante sive paullo post.

לירושלים ויאמר להם ישו חיש לכם פה חמור אחד יפה וטוב ויאמרו יש ויאמר הביאוהו לפני ויביאו לו חמור יפה וירכב עליו לירושלים ויהי כאשר בא לעיכ ותהום כל העיר לקראתו וירם ישו את קולו ויאמר להם עלי ניבא זכריה הנביא הנח מלכך יבא לך צדיק ונושע עני ורוכב על החמור ועל עיר בן אתונות וכאשר שמעו כך בכו בכייה גדולה ויקרעו בגדיהם ויבאו החסידים אל המלכה (היא הילנה המלכה אשת ינאי המלך הנזכר והיא מלכה אחרי מות אישה והיא נקראת גם כן אולינא ובנה היה מנבו המלך הנקרא הורקנוס שהרגו הורדוס עבדו) ויאמרו אליה האיש הזה בן מות הוא שמטעה את ¹⁾ הבריות אחריו תן לנו ²⁾ רשות ונלכדה אותו בשחיתותינו. ותען המלכה להם שלחו אחריו ואדע עניינו. והיא חשבה זאת להציל אותו מידם כי הוא היה קרוב לה. ויבינו החכמים את מחשבתה ויענו לה אדונותינו המלכה אל תעלה על דעתך לדרוש שלומי וטובתו כי הוא מכשיל ומטעה את הבריות בכישוף. ויספרו לה גם כן המעשה משם המפורשי. ויאמרו עליך להוציא לאור משפתו כי בן מות הוא והוא ממזר בן הנדה ויספרו לה המעשה מיוסף פנדרא. ותען להם המלכה גם לדבר הזה אשמע לכם הביאוהו לפני ואשמע מה ידבר ומה יעשה כי כל העולם מספרים לי על הנוראות גדולות אשר הוא עושה. ויענו לה החכמים נעשה כדבריך וישלחו אחר ישו ויבא לפני המלכה. ותאמר לו המלכה שמעתי עליך מעשים נוראים אשר אתה עושה עשה לפני כן ויען לה ישו כל אשר תאמר אעשה רק בבקשה ממך שאל תמסרנו ביד אותם הרשעים שאומרים עלי שאני ממזר ותאמר לו המלכה אל תירא ויאמר ישו הביאו לי מצורע אחד וארפאני ויביאו לו מצורע ושם ידו עליו ויזכור שם הגדול ויטהר את האיש וישב כבשר הנער. ויאמר עוד ישו הביאו לי מת ויביאו לו מת אחד ושם ידו עליו ויזרור את השם ויהי ויעמוד על רגליו ויאמר ישו עלי ניבא ישעיהו אז ידלג כאיל פסח וגו'. ותאמר המלכה לחכמים איך אמרתם עליו שזה האיש

⁵⁾ *vox apud Rabbinos saepissime usitata, creatura, creatio, i. e. res creatae, genus humanum.*

⁶⁾ *idem fere significat, quod voces Hebraeae יראש et ישיין quarum vis primaria est caput, deinde dux, princeps, tum magistratus, imperium, munus, potestas, quibus funguntur illi.*

Hierosolymis vicina est, ut ex iis quaereret, num asinum haberent ibi pulcrum et bonum. Quibus aduentibus, 'adducite, inquit, eum mihi.' Et adducebant illi asinum pulcrum, in quo Hierosolyma vectus est. At Jesus, quum ad urbem accederet, omnisque adversus eum multitudo erumperet, ibi magna voce clamare: 'de me Zacharia propheta vatecinatus est: "ecce rex tuus ad te veniet, justus, victor, clemens, asino invectus, pullo asinino incedens." His cognitis, multisque effusis lacrimis, ac vestibus scissis, ad reginam veniunt Pii (erat illa Helena regina, uxor Jannaei regis, de quo nuper mentio facta est, quae, alio nomine Oleina vocata, post obitum mariti sui regnavit, habuitque filium Munbasum regem, quem, Hyrcanum etiam appellatum, Herodes, servus ejus interemit) — veniunt igitur Pii ad reginam, dicentes: 'morti obnoxius est iste homo, nam homines secum in errorem inducit: agedum ergo, dato nobis ejus captandi laqueis nostris potestatem.' Respondet regina: adducite eum huc, ut causam ejus cognoscam. Haec autem illa excogitaverat, ut eum e manibus eorum liberaret; erat enim illi propinquus. Perspicientes vero consilium ejus Sapientes, respondebant: 'o domina nostra et regina, ne in animum inducas, salutem illius petere, namque homines corrumpit eosque per magicas suas artes a recta via abducit.' Narrabant praeterea ei rem illam de nomine arcano dicebantque: 'tuum negotium est in illum judicium reddere, est enim morti obnoxius et spurium et immunda natus, simul rem de Josepho Pandera enarrantes. Ad illa regina: 'in hac quoque re, inquit, morem vobis geram: adducite eum mihi, ut et verba et facta ejus cognoscam, nam omnes homines mihi narrant de magnis ejus ac mirificis factis.' Tum Sapientes, se omnia, quae illa dixisset, facturos, dicebant, et Jesum arcessebant. Qui quum coram venisset, 'de tuis, inquit regina, mirifice factis audiui, face aliquid ejusmodi praesente me.' Respondebat ei Jesus, se omnia, quae vellet, facturum, id tantum rogare, ne se in manus istorum sceleratorum traderet, qui ipsum spurium esse dixissent. Ibi Jesus, postquam regina, cur timeret, non esse dixerat: 'adducite, inquit, mihi, quem sanem, leprosum.' Quem adductum manu attigit, nomenque magnum pronuntians, purgavit, ita ut caro ejus talis esset, qualis in pueris solet. Porro vero jubente Jesu, ut mortuum proferrent, adducebant mortuum quendam, cui manum imposuit nomenque prolocutus est. Quo facto et illo in vitam revocato superque pedibus suis stante, 'de me, inquit Jesus, Jesaja vates illa praedixit: "tunc claudus sicuti cervus saliet", et quae reliqua sunt. Tum regina sic ad eos verba fecit: 'quomodo vos eum veneficum esse dicitis: annon ego his oculis meis

מכשף הוא הלא ראיתי בעיני שהוא עשה מעשים כבן אלקים. ויענו לה החכמים ויאמרו אל יעלה על לב המלכה (1) לומר כן כי בוודאי מכשף הוא. ותאמר המלכה לחכמים צאו מלפני ואל תדברו עוד כדברים האלה לפני. ויצאו החכמים מלפני המלכה (2) נפחי נפש ויאמר איש אל רעהו הבה נתחכמה לו שיפול בידינו. ויען חכם אחד מהם אם טוב בעיניכם ילמד אחד מאתנו גם הוא את השם ויעשה מעשים (3) כמותו אולי נלכד אותו. וייטב הדבר בעיני החכמים ויאמרו האיש אשר ילמוד השם ויכהיש אותו ממזר בן הנדה יהיה שכרו כפול לעולם הבא: ויקם אחד מן החכמין ושמו יהודא ויאמר אליהם אם תקבלו עליכם העון שאזכיר את השם הגדול אגיד אלמוד אותו אולי יעשה אלקים ברהמיו וברוב חסדיו וימסור בידי אותו הממזר בן הנדה. ויענו כולם ויאמרו עלינו העון אך עשה והצלח. אז הלך הוא (4) גל לקדשי הקדשים ויעש גם כן מה שעשה ישו וילך בתוך העיר ויקרא בקול גדול מי הם האומרים על זה הממזר בן הנדה שהוא בן אלקים הלא אני בשר ודם אעשה ככל אשר עשה ישו ותבא הדבר לפני המלכה והשרים ויובא יהודא לפני המלכה וילכו אחריו זקני ירושלים וחכמיה ותשלח המלכה אחר ישו ותאמר אליו עשה לנו כאשר עשית בראשונה ויעש האותות לפני העם ויאמר יהודא אל ממלכה ולכל העם אל יעלה על לבבכם מכל אשר עשה הממזר כי אם בין הכוכבים יעשה קינו משם אוריד אותו ויאמר ישו אל כל העם הלא מעולם הייתם עם קשה עורף מיום דעתי אתכם ויאמר אליו יהודא עודך מחזיק בטומאתך אתה ממזר בן הנדה. הלא עליך אמר משה רבינו כי יסיתך אחיך בן אמך לאמר וגו' והוצאת את האיש החות וסקלתם אותו באבנים ומת ובערת וגו' ויען אותו ממזר בן הנדה ויאמר הלא עלי נבא ישעי' ורוד זקיני ה' אמר אלי בני אתה היום ילידתך וגו' ועוד (5) פסוק אחד אומר נאם יי' לאדוני שב לימיני ועתה אעלה

1) לִיָּי. In forma Infinitivi Kal vv. אמר et אכל * apud Rabbinos post לְ prae-positionem saepe quiescit in י ut apud Hebraeos in forma Futuri post י praeifixum, in illa vero forma * plerumque eliditur. Vide Catalectam Rabb. § 46, II. p. 77.

2) וְיָשׁוּ partic. pass. formae primae, quasi animam agentes, i. e. maxima calamitate oppressi, tristissimi animis; cf illud Jobi XXXI: 39.

3) Ante suffixa קָמַל saepius apud Rabbinos inserit litteram ך. Vide Catalect. Rabb. § 36. Chaldaei habent קָמַל praeeter קָמַל et קָמַי.

vidi, eum, sicut Deo natum, miracula edere?' Sapientes contra: 'ne in animum reginae veniat haec dicere, namque veneficus est profecto ille.' Regina vero: 'abitote, inquit, a conspectu meo, numquamque iterum me coram talia loquiminor. Exeuntes igitur e conspectu reginae afflictis animis Sapientes, unus ad alterum conversus, 'agitedum, inquit, callide adversus eum agamus, ut in manus nostras incidat.' Tum unus ex sapientibus ita locutus est: 'si vobis placet, discat etiam nostrum unus nomen faciatque, ut ille, miracula, si forsitan eum capere possimus.' Quo consilio probato, Sapientes respondent: 'qui nomen didicerit et hominem spurium filiumque matris impurae fefellerit, is duplicem mercedem in posterum habeto. Surrexit itaque unus ex sapientibus, cui nomen erat Juda, illam referens sententiam: 'si vos culpa sceleris, quod nomen magnum pronuntiaverim, teneri vultis, ego quidem id discam; si Deus forte mecum pro misericordia sua magna benevolentia agere velit, mihi que spurium istum, impura natum, tradat. Tum omnes: 'nos in culpa erimus, tutantummodo, quod bene vertat, rem aggredere.' Quamobrem et ille quidem Locum Sanctissimum intrat, eademque, quae fecerat Jesus, facit, et per mediam urbem ingressus, magna voce clamat: 'ubinam sunt illi, qui spurium istum immundum Deo natum esse dicant? Annon ego, qui caro et sanguis sum, eadem, quae Jesus, patrare possum?' Quae quidem res cum ad aures reginae procerumque pervenisset, Juda coram regina adductus est, cumque eo seniores Hierosolymitani et sapientes venerunt. Regina autem, postquam Jesum acciri jussit, 'fac, inquit, coram nobis quae antea fecisti.' Jesu vero coram populo miracula patrante, Juda ad reginam populumque universum sic verba facit: 'ne vos obstupefaciat quidquam eorum, quae facit spurius iste nam si nidum inter sidera construat, inde eum detrudam.' Atqui Jesus propalam dicere:annon jam diu populus contumax fuisti, inde ab illo die, quo te primum cognovi.' Juda contra: 'etiamne in sordibus tuis inhaerescis, o homine spurie et impure. Nonne de te Moyses praeceptor noster dixit: "si frater tuus germanus te illicere conetur his verbis, cet., tum educito illum virum et lapidibus usque ad necem cooperito et e medio tui pellito", et id genus alia. At spurius ille impurus respondet: 'annon de me Jesaja vatecinatus est et Davides proavus meus: "dixit mihi Dominus: "filius meus tu qui-

4) גַּבִּי scriptio δὲ ἀσμελων pro גַּבִּי.

5) גַּבִּי abscindere¹ (eundem habet usum et sententiam, atque vocabula Hebraea גַּבִּי allaque), deinde cessare, desinere, finem habere. Hinc גַּבִּי, גַּבִּי versus.

אל אבי שבשמים ואשב לימינו ועיניכם רואות זאתה יהודא אל תבא שמה ויפרוש ישו את השם הגדול ויבא הרוח ויוליכנו בן שמים וארץ ויפרוש יהודא גל את השם ויבא הרוח ויולך אותו גם כן בין שמים וארץ והיו פורחים ¹⁾ באויר העולם ויתמהו כל הרואים מאד ויבא יהודא ויזכור את השם ויתפוש את ישו להשליכו לארץ וישו זכר גם כן את השם לבקש להשליך את יהודא לארץ והיו נאבקים זה עם זה וכראות יהודא שלא יכול לקלקל את מעשיו של ישו השתין על ישו ויטמאו שניהם ונפלו לארץ ולו יכלו עוד ²⁾ להשתמש בשם המפורש כי נטמאו עד שיטבלו וישפתו את ישו משפט מות ויאמרו לו אם תרצה להנצל עשה לנו כבראשונה: וירא ישו כי לא יכול לעשותו ויתן את קולו בבכי ויאמר עלי ניבא דוד זקיני כי עליך הורגנו כל היוב וגו' והיה כאשר ראו תלמידיו ³⁾ ויסיעתו הרעה וימסרו את נפשם למות וילהמו עם זקני ירושלים והכמים ויבריהו את ישו מהם הוין לעיר וימהר ישו וילך הירדנה ויטבול ויטהר את עצמו ויפרוש את השם ויעש אותה כבראשונה וילך עוד ויקח שני אבני רחיים ויצף אותם על פני המים וישב עליהם ויתפוש דגים לפני סיעתו ויאכלו ותבא השמועה לירושלים ויתאבלו החסידים והחכמים ויאמרו מי האיש אשר ישים נפשו בכפו וילך ויסיר את השם הגדול מאותו ממזר בן הנדה הנה אנחנו ערבים לו להביא אותו לחיי עולם ההבא ויאמר יהודא אני אלך ויאמרו לך לשלום וילך יהודא ויתנכר בין הרשעים ההמה ויהי בחצי הלילה ויפל אלקים תרדמה גדולה על אותו ממזר כי יהודא השביע את המלאך הממונה על השינה ויבא יהודא אל אוהל הממזר ויקח ⁴⁾ סכיני ויקרע את בשרו של ישו ויוציא ממנו את ⁵⁾ כת כתב הקודש ויקץ ישו משנתו והנה רוח מבעתו ויחרד ישו מאד ויאמר לתלמידיו דעו לכם שאבי שבשמים

1) אַייר sive אַייר אַייר ἀήρ, deinde spatium, vacuum, locum, in quo nihil nisi aër est, significat. Ex verbo איר lucere, lucidum esse, nomen traxisse videtur.

2) שְׁמֵשׁ frui, uti, usurpare, adhibere ad suam usum et commodum הַשְׁמֵשׁ ejusdem est vis ac sententiae. Inde habes שְׁמֵשׁ et הַשְׁמֵשׁ usus, servitium, ministerium.

3) סִיָּא congregatio, coetus, turba, societas; ortum est ex סִיָּא auxiliari, adjuvare, e. q. Hebr. צור.

4) שֶׁיִן culter, gladius, Hebr. שֶׁיִן. Rabbinī enim Hebr. שׁ in ס commutare solent.

dem es, hodie te procreavi", et quae sequuntur. Itemque alio loco: "Deus domino meo dixit: "sede ad dextram meam"; nunc vero ante oculos vestras ad patrem, qui in coelo est, ascendam et ad dextram ejus considam, tu vero, Juda, illuc non penetrabis.' Enuntiato postea nomine magno, ventus coortus eum sublimem tollit. Postquam vero Juda nomen similiter elocutus est, eum quoque ventus sublime aufert, et ambo per aethera feruntur. Obstupuere vehementer omnes, qui videbant. At Juda, nomen rursus prolocutus, Jesum arripuit, ut cum in terram dejiceret. Jesus autem similiter nomen prolocutus est, ut Judam in terram deturbaret, et sic inter se luctati sunt. Atqui Juda, cum se videret opera Jesu non posse elevare, minxit in eum, unde ambo, impuri facti, in terram delapsi sunt; nec potuerunt amplius, quoad abluerentur, nomen arcanum in utilitatem suam convertere. Condemnant jam capitis Jesum dicentes: 'si te eripere vis, fac coram nobis, qualia antea fecisti.' Quod cum Jesus videret, se facere non posse, extulit vocem suam, multisque cum lacrimis dixit: 'de me Davides proavus meus vatecinatus est: "nam propter te per totam diem confitemur" et quae sunt cetera. At discipuli ejus et factio ejus mala, haec videntes, mortis discrimini se committunt, et armis cum senioribus et sapientibus Hierosolymitanis configunt, eique extra urbem aufugiendi operam faciunt. Jesus autem, postquam propere ad Jordanem accessit, flumine lavatur corpusque purgat et nomen elocutus, miracula ut antea patrat, Abit deinde duosque arripit lapides molares, quos in summa aqua natate fecit, in iisque sedens, coram turba sua pisces, quibus postea vocabantur, cepit. Hac vero fama Hierosolyma perlata, lugentes pii homines ac sapientes: 'ubinam est, inquiunt, vir quisquam, qui vitae periculum adire, spurioque isti impura nato magnum nomen eripere velit? Nos vero eum in vitam futuram introducere spondemus.' Tum, Juda se velle dicente, 'quod bene vertat, inquiunt, ito.' Accidit itaque, postquam Juda nefariis illis se immiscuit, ut Deus nocte concubia soporem gravem spurio immitteret (jurejurando enim Juda angulum, somno praefectum, obstrinxerat), intrat igitur Juda in tentorium spurii, cultroque arrepto, carnem Jesu incidit, et inde schedulam illam cum sacra scriptura aufert. Tum Jesus expergefactus et a spiritu quodam territus, magnoque horrore captus: 'scitote, inquit discipulis suis, patri meo, qui in coelo est, placere, me ad se recipere; dixit enim mihi: "nulla est gloria tua

⁵) Frustum, particula quaedam alienius rei, deinde, ut ita dicam, particula (i. e. paucitas, manus, numerus exiguus) hominum, coetas, caterva. R. רבב contondere, minnere.

רובצה לקחת אותי אצלו כי אמר אלי אין כבודך בון אנשים. ויאמרו לו תלמידיו מה (1) תהא עלינו ויאמר להם אשריכם ואשרי חלקיכם אם תשמעו לקולי כי תשבו לימיני אצל אבי שבשמים. וישאו את קולם ויבכו. ויאמר להם אל תבכו כי יש שכר לפעולתכם אך אל תמרו את פי ויענו ויאמרו כל אשר תצוה נעשה וכל איש אשר ימרה את פיך יומת. ויאמר להם ישו אם תשמעו בקולי עשו עמדי חסד ואמת לבוא עמי לירושלים ואני אתהפש ואבא בתוכם למען לא יכירוני אנשי ירושלים. ודבר ישו את הדברים בערמא (2) כדרי לבא לירושלים בהחבא ולכנוס אל המקדש ללמוד את השם. והם לא ידעו את מהשבתו הרעה ויענו כולם כל אשר תצונו נעשה לא נכה ימין או שמאל. ויאמר להם השבעו לי וישבעו לו מקסן ועד גדול והמה לא ידעו כי יהודא בתוכם כי לא הכירוהו. אהר זאת ויאמר יהודא לתלמידיו נעשה לנו מלבושים שויים פן יודע מי אדונינו וייטב הדבר בעיניהם ויעשו כן. וכינו את דרכם ללכת לירושלים לחוג את חג המצות והי כאשר ראו החסידים את יודא וישמחו מאד ויאמרו לו הגד נא לנו את כל אשר נעשה כי הוא יצא מהם בהחבא אל זכני העיר וחכמיה. ויגד להם יודא את כל אשר נעשה ואיך העביר את השם מאותו הממזר. וישמחו מאד ויאמר להם יודא אם תשמעו בקולי אמסור אותו הממזר בידים כעת מחר. ויאמרו לו החכמים הידעת את מוצאו ומובאו ויאמר יודא ידעתי והנה הוא יבא כעת מחר להיכל לזכות את זבח חג הפסח ואני נשבעתי לו בעשרת הדברים שלא למסרו בידכם ועמו עשרים מאות איש כולם מלובשים מלבוש אחד ואתם החלצו כעת מחר והיה האיש אשר אשתחוה ואכרע לו הוא הממזר. ואתם עשו כבני חיל והלחמו כנגד סיעתו ותפשו אותו. ושמעון בן שטח וכל החכמים והזקנים שמחו שמחה גדולה ויאמרו לעשות כדברי יודא והי ממחרת ויבא ישו עם כל סיעתו ויצא יודא לפניו ויכרע וישתחוה לו על פניו ארצה והיו אנשי ירושלים (3) מזוינים (4) ותומשים ויתפשו

1) Esse hanc formam futuri verbi הָיָא quod etiam הָיָה et הָיָה scribunt, facile intelligitur.

2) Apud Rabbinos hoc vocabulum fere significat, propter, ut, eo ut.

3) In lingua Aramaica הַיָּא est arma; inde nalem est הָיָה armare. הַיָּא, הַיָּא, הַיָּא et הַיָּא armatus. Primaria radice vis haud scio an sit eadem, quae Hebr. הָיָה cibare;

inter mortales." Discipulis autem quaerentibus, quidnam esset de ipsis, respondit: 'beati vos eritis, vobisque sors obtinget felicissima, si vocem audiveritis meam; nam ad dextram meam in coelo apud patrem meum sedebitis.' Ibi illi vocem extollere et lamentari. Jesus autem: 'ne lamentemini, nam pretium habebitis operarum vestrarum, tantummodo, os mihi ne laedatis, cavete.' Respondent illi: 'omnia, quae jusseris, faciemus et quicumque os tuum laeserit, vita privabitur.' Jesus autem: 'si mihi, inquit, morem gerere vultis, benevole erga me et fideliter agite et mecum Hierosolyma venite, ita ut me occultem, neque me, immistum vobis, Hierosolymitani cives agnoscant.' Subdole autem haec Jesus loquebatur, ut clanculum Hierosolyma veniret, et in sacrarium ad nomen discendum intraret. At illi omnes, vafri ejus consilii ignari, respondent: 'quaecumque nobis imperas, faciemus, neque ab iis aut dextrorsum aut sinistrorsum discedemus.' Tum Jesus: 'jurate, inquit, mihi jusjurandum.' Et jusjurandum dabant pueri, senes, ignorantes omnes, esse inter ipsos Judam, quem nemo agnoscebat. Postea vero sententia Judae, qua suadebat, ut similia vestimenta sibi facerent, probata est; itaque fecerunt, ne, quis esset dominus, agnosceretur. Committunt deinde se itineri ad Hierosolyma, ut ibi festum azymorum celebrarent. At pii homines, cum Judam vidissent, magnopere laetati sunt eique dixerunt: 'narrato, quaesumus, nobis, quae facta sint, (nam ille clam se subduxerat et ad Seniores Sapientisque, qui in urbe erant, adierat). Quae quum ille narraret et, quomodo nomen spurio homini abstulisset, commemoraret, vehementer omnes gaudebant. Dixit praeterea Juda, si ipsius consilio parere voluissent, se spurium in manus eorum postero die traditurum. Sapientibus vero, nunc cognitas vias ejus haberet, quaerentibus, se eas cognoscere ajebat. 'Et veniet quidem cras, inquit, in templum ad victimam sacrificii Paschalis mactandam, (namque ego ei per decem praecepta jusjurandum dedi, me eum in manus vestras non traditurum) habetque secum duo millia hominum, simillimo omnium vestitu indutorum. At vos quidem in crastinum vos accingite, et scitote, cui ego supplicabo et procumbam, eum esse spurium. Praestate igitur vos viros, et praelio cum turba ejus dimiccate, ipsumque comprehendite.' Hinc Simeon, Setaci filius, et Sapientes omnes et

alere, saginare (pecudes) vel ad mactandas, vel ad pulchras faciendas, vel ad vires addendas; hinc in universum: aptare, instruere, parare operi, itineri, proelio, etc.

^{*)} Non dubito, quin sit hoc vocabulum librarii ejusdem errore corruptum, legique debent

את ישו ויראו תלמידיו כי נתפש בידם ולא יכלו להלחם בהם וירוצו ברו
 וישאו קולם ויבכו בכיה גדולה ויגברו אנשי ירושלים וינצחו אותו ממזר
 הנדת עם סיעתו ויהרגו הרבה מהם והנשארים הרח נכו ויקחו זקני ירושן
 את ישו ויביאוהו העירה ויקשרוהו בעמוד של שיש אשר בעיר ויכוהו בשונ
 ויאמרו לו איה כל נפלאותיך אשר אשית ויקחו קוצים ויעשו מהם כתר וישו
 על ראשו ויצמא הממזר ויאמר לחם תנו לי מעט מים לשתות ויתנו לו חו
 הזקי וכאשר שתה צק בקול גדול לאמר עלי ניבא דוד זקיני ויתנו בברו
 ראש ולצמאי ישקוני חומץ ויאמרו לו אם אלקים אתה למה לא הנדת קו
 ששתיתה שהוא חומץ ויאמרו לו ועתה אתה עומד על פתח קברך ואין אה
 חוזר בתשובה וישא את קולו ויבך ואמר אלי אלי למה עזבתני ויאמרו
 אם בן אלהים אתה למה לא הצלת את נפשך מידנינו ויאמר ישו המי יכפ
 על ¹⁾ באי עולם שכן ניבא ישעיהו ובחבורתו נרשא לגוי ויקחו את יש
 ויביאוהו לפני סנהדרי הגדול וקטנה וישפתוהו משפת מות לסקלו באבני
 ולתלות אותו ואותו היום ערב פסח היה וערב שבת היה ויביאוהו לבני
 הסקילה ויסקלו אותו באבנים וימת ויאמרו החכמים לתלותו על עץ ולא היו
 העץ מקבלו אך ישבר תחתיו ויראו התלמידים ויבכו ויאמרו ראו צדקת אדונינו
 ישו שאין עץ מקבלו והם לא ידעו שהוא השביע כל העצים בעוד שהיה השנ
 בידו כי הוא ידע משפטו שידנוהו בתלייה ²⁾ כרתיב כי יהיה באיש חטא
 משפט מות והומת ותלית וגו' וירא יודא פי אין עץ מקבלו ויאמר אל החכמים
 דעו את לב הממזר כי השביע את כל העצים שלא לקבלו והנה יש ³⁾ בגינתי
⁴⁾ קלח של ⁵⁾ כרוב אחד גדול אלך ואביאני אולי יקבל אותו ויאמרו החכמים

1) *Esse hanc formam partic. verbi ביא omnes primo aspectu facile videbunt.*

2) *esse pronomen relativum in lingua Chald. jam supra diximus. יידי est partic. pass. pro Hebr. כתיב.*

3) *Hortus Hebraice est גן, יני et יני. Chaldael praeter formam commuquem ין ha- bent etiam יניא, יניא duasque alias formas.*

4) *קלח, קלח, caulis, culmus.*

5) *יני primum significat ut apud Hebraeos Cherubam, deinde brassicam. Radix, permutatis litteris, idem valet, ut est Gesenii sententia, atque יני vehere, vehi, ferri, deinde in lingua Chaldaica est etiam arare; cf. nostrum illud, 'köra jorden', pro arare, idemque*

seniores gaudio perfusi, se omnia, quae Juda imperasset, facturos pollicebantur. Postero autem die, quum Jesus cum tota sua caterva venisset, obviam ei Juda processit, eique se flexit et ad pedes ejus procubuit. Bene ad pugnam instructi et armati erant Hierosolymitani. Qui cum Jesum captivum fecissent idque discipuli ejus vidissent, neque se posse cum illis inire proelium, in pedes se cum largo fletu et ejulatu conjiciunt. Superiores igitur in proelio Hierosolymitani spurium illum impurum vincunt totamque ejus catervam, cujus maximam partem trucidant, reliquis in montes profugientibus. Sic Jesum captum in urbem ducunt, ubi eum ad columnam marmoream alligant et flagellis caedunt, cum his dictis: 'cur non amplius miracula, ut antea, patras?' Coronam praeterea ex vepribus faciunt, quam capiti ejus imponunt. Sitienti deinde, et, ut aliquantulum sibi aquae darent, roganti, acre acetum praebent. Quod cum bibisset, magna voce clamavit: 'de me Davides, abavus meus, illa praedixit: "et in cibum meum fel infundunt et sitienti mihi acetum ad bibendum praebent." Rogant deinceps illi, cur, si Deus esset, non prius, quam bibisset, illud acetum esse praedixisset, et mirantur insuper, eum, cui mors proxime immineret, factorum suorum non poenitere. At Jesus cum fletu et lamentatione dixit: 'O mi Deus, mi Deus! cur me dereliquisti?' Illi contra: 'si Dei filius es, cur te ipsum e manibus nostris non eripis?' Jesus vero: 'Sanguis meus, inquit, mortales expiabit; nam ita Jesaja praedixit: "ex illius plagis nobis medetur." Tum Jesum in iudicium Synedrii Majoris et Minoris adducunt eumque capite condemnant, ita ut primum lapidibus cooperiretur, deinde vero suspenderetur. (Erat autem hic dies festum Paschale et diem Sabbati praecedens). Abductum igitur in domum, ubi id supplicium sumi solebat, lapidibus eum interimunt. Cum vero sententiam, ut de ligno suspenderetur, dixissent Seniores, neque esset lignum, quod eum sustinere posset, omneque sub eo rumperetur, tum discipuli ejus plorare et dicere: 'in hac re probitatem Magistri nostri videre licet, quod nullum lignum sustinere eum valet.' Namque nesciebant illi obstrinxisse eum omnes arbores jurejurando, dum nomen etiam in sua potestate habebat. Erat enim antea supplicii suspensionis non ignarus, quod sancitum erat lege: 'si quis reus poenae capitalis fuerit, morte luito, eumque infelici arbori suspendito', cet. Judas autem, postquam vidit, nullum lignum eum sustinere posse: 'scitote, in-

in altis linguis loquendi genus. Forsitan nomen invenit eo, quod magna vis hujus plantae generis sponte, in locis aridis, post arationem crescit.

לך עשה כאשר דברת וירץ יודא ויבא את הקלה ויחלו אתו ישו עליו ויהי לעת
 ערב ויאמרו החכמים לא נכון לבטל אות אחד מן התורה על הממזר הזה
 (אֲעִפִי שהיה מטעה את הבריות נעשה לו דין תורה ויקברו את הממזר במקום
 אשר נסקל שם ויהי בחצי הלילה החור ויבאו תלמידיו וישבו על קברו ויבכו
 בכייה גדולה ויתאבלו עליו וירא יודא את הדבר הזה ויקח את הפגר ויקבר
 אותו בגינתו במקום אמת המים כי העביר המים לדרך אחר ואחר שקברו
 העביר עליו אמת המים כבראשונה ויהי כאשר באו למחרת וישבו ויבכו ויאמר
 להם למה אתם בוכים חפשו וראו את האיש הנקבר ויחפשו ולא מצאוהו
 בקברו ויצעקו סיעתו הרשעה איננו בקברו אך עלה אל השמים כי כן גיבא
 על עצמו בהיותו חי ויאמר כי יקחני סלה ותשמע המלכה את הדברים האלה
 ותשלח אל חכמי ישראל ויבאו לפני המלכה ותאמר להם האיש אשר אמרתם
 מכשף הוא ומטעה את הבריות מה עשיתם לו ויאמרו לה קברנו אותו כדין
 תורה ותאמר להם הביאוהו אלי וילכו ויחפשו אותו בקברו ולא מצאוהו
 ויבאו לפני המלכה ויאמרו לא ידענו מי לקח אותו מקברו ותען להם המלכה
 ותאמר בן אלקי' הוא ויעל אל אביו שבשמים כי כן גיבא על עצמו כי יקחני
 סלה ויענו לה אל יעל על לבך כדברים האלה כי מכשף הוא ואף החכמים
 העידו עליו כי ממזר בן הנדה הוא ותען המלכה מה אוסיף לדבר עמכם אך
 אם תביאוהו תהיו נקיים ואם (לאו לאו) אניה מכם שריד ופליט ויענו כולם
 ויאמרו תנה לנו זמן עד שנדע איך יפול הדבר אולי נמצא אותו שם ואם לאו
 עשה כטוב בעיניך ותתן להם זמן שלשה ימים ויצאו החכמים והחסידים מן
 המלכה כאיבי לב ויתאבלו כי לא ידעו מה לעשות ויגזרו צום ויהי כאשר
 קרב הזמן ולא מצאוהו יצאו רבים מירושלים לברוח מלפני המלכה ויצא גם
 כן זקן אחד ושמו ר' תנחומא ויהי הולך בשדה כה וכה מרוב (צער וירא את

¹) Scripturae compendium pro עי אה et si, licet.

²) לאו pro לאו Hebr. לא. Deinde est formula in legibus praeceptorum negantium, ubi compendii causa scribitur, et לאו טעין נעשה אין לוקין עלי' omne 'Non' i. e. praeceptum negativum, in quo non est factum, (facinus commissum) de eo non vapulante.

³) אפי' apud Chaldaeos est dolore, moerore, deinde ignominia, contumelia afficere. Hanc posteriorem sententiam communem habet cum lingua Hebraica. Vis primaria est,

quit Sapiētibꝫ, astutiam spurii: nam omnes arbores jurejurando obstrinxit, ne se susciperent. Atqui in hortulo meo caulis est quidam brassicae ingens, illum huc afferam, si forsitan eum sustineat.' Quod quum Sapiētes approbavissent et Juda caulem propere attulisset, Jesum de illo suspenderunt. At illi, quum jam advesperasceret, ne litterulam quidam unam de lege istius spurii causa violari oportere censebant, etiamsi homines seduxisset, facturosque se, quod lex juberet, dicebant. Quapropter Jesum, quo loco lapidibus necatus erat, sepelierunt. At media nocte exeunt discipuli ejus et in sepulcro cum largo fletu, graviterque eum dolentes considunt. Quod cum Juda vidisset, corpus mortuum abstulit, idque loco quodam in hortulo suo, ubi aqua perennis erat, sepelivit. Nam aquam in alium cursum deflexerat; postquam vero eum humaverat, aquam in solitum alveum reduxit. Postridie quum rursus adessent, ut ibi sedentes lacrimarent, dixit illis: 'cur vos lacrimatis? Investigate humatum hominem et quaerite.' Postquam illi sepulcrum inspexerant, neque eum invenerant, secta ejus mala clamare coepit et dicere: 'in sepulcro non reperitur, sed in coelum ascendit; nam sic de se ipse, dum etiam vixit, vaticinatus est: "quoniam accipiet me, Selah." Quae cum regina audivisset, Sapiētes Israēlitarum ad se venire jussit, iisque dixit: quidnam de illo homine fecistis, quem magicis artibus inservire, mortalesque seducere dixistis?' Quibus, secundum quod lex juberet, se eum sepeliisse, respondentibus, regina imperavit, ut eum ad se afferrent. Abeunt igitur, ut eum in sepulcro quaererent; quum vero non invenissent, ad reginam reversi: 'nescimus, inquit, quis eum ex sepulcro abstulerit.' His regina respondit: 'Dei filius est, ascenditque ad patrem suum, qui in coelo est; namque de se ipso ita praedixit: "quoniam accipiet me, Selah." Illi contra: ne talia credere in animum inducas, namque veneficus est, atque probarunt etiam argumentis Sapiētes, esse illum spurium et immundum.' Ibi regina: 'quid ego, inquit, hic ultra vobiscum verba commutem? Nempe, si eum huc attuleritis, culpa vacui eritis; sin minus, nullus mihi superstes, aut incolumis relinquetur.' Ad id omnes respondent: 'concede nobis tempus, ut veritatem rei exquiramus, si forsitan eum ibi reperimus, sin vero minus, fac nobis, ut tibi bonum videbitur.' Exeunt jam,

parvus fuit. In sententia ab hac origine deducenda cf. מִיָּדָה, מִיָּדָה; Lat. minnere, Gr. ελασσοῦν; quem quidem nsum verba hujus sententiae transferendi in omnibus fere linguis occurrere videmus. Subst. מִיָּדָה sive מִיָּדָה Idem fere significat atque Hebr. מִיָּדָה dolor, moeror, et מִיָּדָה contumelia.

יודא יושב בגינתו ואוכל ויאמר לו ר' תנחומא מה זה וודא על מה אתה אוכל וכל ישראל מתענים (1) ושרויים בצער. ויהרד יודא ויאמר למה זה אדוני ועל מה מתענין ויאמר לו ר' תנחומא על אודות הממזר שנתלה וקברוהו בבית הסקילה ונאבד ולא נודע מי לקחו מקברו וסיעתו הרשעה אמרו שעלה לרקיע ותאמר המלכה להרוג את כל שונאי ישראל אם לא מצאוהו ויען יודא ויאמר אם ימצא אותו הממזר בן הנדה אם יהיה תשועה לישראל ויאמר לו ר' תנחומא וודאי אם נמצא יהיה תשועה לישראל ויאמר בא ואראך את האיש אשר אתה מבקש כי אני גנבתי אותו ממזר מקברו כי יראתי פן יגנבו אותו סיעתו הרשעה מקברו וקברתי אותו בגינתי ואת אמת המים עברתי עליו וימהר ר' תנחומא וילך ויגד הדבר להכמי ישראל ויבאו כולם כאיש אחד ויקשרו אותו בדגב הסוס ויסחבו אותו וישליכו אותו לפני המלכה ויאמרו הנה זה האיש אשר אמרת עליו שעלה לרקיע. ותרא המלכה ותכלם כי לא ידעה להשיב דבר וכאשר הביאוהו משכוהו ועקרו בו שערות ראשו ועל כן (2) הגלחים עתה יגלחו שערותם (3) באמצע ראשם לזכרון הדבר של ישו. ויהי אהרי הדברים האלה ויגדל מריבה בין הנוצרים ובין יהודים להבדיל כי כאשר ראה הנוצרי את יהודי חרג אותו והצרה היתה הולכת ותוקפת עד שלשים שנה ויתאספו הנוצרים לאלפים ולרבבות וימנעו את ישראל מלעלות (4) להרגל והיתה צרה גדולה בישראל כיום שנעשה בו העגל ולא היו יודעים מה לעשות. אך אמונתם מתחזק והולכת ויצאו שנים עשר רשעים בני פריצים ויהחלכו בשנים עשר מלכיות ויתנבאו בתוך המחנה נביאות שקר ויטעו ישראל אחריהם והם היו אנשי שם ויחזקו את אמונת ישו כי אמרו שהם שלוהי התלוי ויתלקטו אחריהם

1) Inter multas illas notiones verbo טיה sive טרא apud Chaldaeos et Rabbinos subjectas, haec princeps esse videtur, solvere, dissolvere, deinde quasi solvere jumenta, i. e. quiescere sinere, tam demittere. Hinc intelligenda sunt verba illa, quae supra sunt: quasi demissi in moerore, i. e. moerore oppressi.

2) גלחים, sing. גלח rasus, calvus. Ita a Judaeis appellati sunt praesertim sacerdotes pontificii (papistici) et monachi, deinde omnes ecclesiae Christianae sacrorum antistites et sacerdotes.

3) ח'ן, ק'ב, et ח'צ'א, ח'צ'א, א'מ'צ'א sive א'מ'צ'א, ח'צ'א.

4) ר'גל sive ר'גל festum majus et solenne. Usurpant imprimis hac voce de tribus

concedente illa tridui spatium. Sapientes et Pii sollicitis animis, graviter moerentes, quod, quidnam essent facturi, nesciebant. Factum est autem, cum illud tempus ad exitum adpropinquaret, neque eum, jejunio indicto, reperire potuissent, ut multi Hierosolymis e conspectu reginae fugam capesserent. In fugientibus erat etiam senex quidam, nomine R. Tanchuma. Is cum prae magno timore in agris huc illuc erraret, Judamque conspexisset in hortulo suo cibum capientem sedere: 'quidnam rei est istuc, inquit, quod tu cibum sumis, dum omnes Israëlitae afflicti sunt et moerore oppressi?' Cui vehementer perculso, causamque, cur tam afflicti essent, quaerenti, R. Tanchuma respondit: 'propter istum spurium, qui suspensus est, quemque, ubi lapidibus interemptus est, sepelierunt. Is jam perit, neque cognitum est, quis eum ex sepulcro abstulerit. Atqui factio ejus prava, eum in coelum ascendisse, contendit. Regina autem omnibus Israëlitis internecionem minatur, si eum reperire non possimus.' Tum Juda subjecit: eritne Israëlitis saluti, si spurius iste impurus inventus fuerit?' Quod cum R. Tanchuma approbavisset, 'venito, inquit Juda, tibi-que, quem quaeris, ostendam. Nam ego, verens, ne improba ejus caterva eum furaretur, spurium, clam e sepulcro subductum, in hortulo meo condidi et aquam perennem superinduxi.' Ibi, re ab illo cito ad sapientes Israëliitarum relata, omnes ad unum illico concurrunt, eumque caudae equinae alligatum trahunt et ante reginam abjiciunt, dicentes: 'ecce tibi hominem, quem tu in coelum ascendisse ajebas.' At regina, haec videns, pudore suffusa est, quod non habebat, quid diceret. Ceterum, quod, dum Jesum protrahunt, crines avellunt, sacerdotes etiamnunc, in hujus rei memoriam, capillos in medio capitis tondent. Factum est autem deinceps, ut ita magna lis inter Nazaraeos et Judaeos exoriretur, ut, postquam in discidium ventum est, Nazaraeus, quum Judaeum videret, eum occideret. Qua contentione in dies magis per triginta annos invalescente, conglobari solebant multa millia Nazaraeorum, ut Israëlitae ad dies festos venire prohiberent. Urgebantur etiam maximis malis Israëlitae illo tempore, quo vitulus ille factus est, neque certum habebant, quidnam facturi essent. Increscente enim religione eorum cultuque Dei invalescente, exhibant duodecim scelesti homines, nefariis nati, et, totidem regna pervagantes, falsa spargebant inter homines vaticinia. Qui cum nominis famam essent

illis anniversariis Judaeorum feriis מספ, מידען זין et פקעת זין. Nomen invenit illa vox a vi primaria, 'pes', quia lege obstricti erant omnes mares Israëlitae ad dies festos 'pedibus ascendere' (לשבת ברגליהם).

עם רב מבני ישראל ויראו החכמים את הדבר הרע הזה וירע להם מאד כי נבלה נעשה בישראל ויאמר איש אל רעהו אוי לנו כי הטאנו שבימינו נהיתה הרעה זאת בישראל אשר לא שמעו אנחנו ואבותינו ויצר להם מאד וישבו ויבכו וישאו עיניהם אל השמים ויאמרו אנא ה' אלקי השמים תן לנו עצה מה לעשות כי אנחנו לא נדע מה לעשות ועליך עינינו כי נשפך דם נקי בקרב עמך ישראל על אודות הממזר בן הנדה עד מתי יהיה זה לנו למוקש שתחזק יד הנוצרים עלינו והורגים אותנו כמה וכמה ואנחנו נשארים מעט ובעון מוקשי עמך בית ישראל נעשה זאת ואתה למען שמך תן לנו עצה מה לעשות להיות נבדלים מעדת רשעים הנוצרים ויהי ככלותם לדבר ויקם זקן אחד מן הזקנים ושמו שמעון קיפא והיה ¹⁾ משתמש ²⁾ בבת קול ויאמר להם שמעוני אחי ועמי אם טוב בעיניכם דברי אבדל את רשעים ³⁾ אלו מעדת בני ישראל ולא יהיה להם חלק ונחלה בקרב ישראל אך אם תקבלו עליכם את העון ויענו כולם ויאמרו נקבל עלינו העון אך כאשר דברת עשה וילך שמעון בן קיפא בתוך ההיכל ויכתוב את השם הגדול ויקרע בשרו וישם הכתב בתוכו ויצא מן המקדש ויוציא את הכתב וילמוד את השם וילך אל עיר ⁴⁾ מטרפולין של הנוצרים ויצעק בקול גדול ויאמר כל מי שיאמין בישו יבא אלי כי אני שלוהו ויבאו אליו לרוב כהול שעל שפת הים ויאמרו לו תן לנו אות שאתה שלוהו ויאמר להם מה אות אתם מבקשים ממני ויאמרו האותות אשר עשה ישו בחייו עשה לנו גם אתה ויאמר הביאו לי מצורע ויביאו לו וישם ידיו והנה נרפא ויאמר להם עוד הביאו לי מת אחד ויביאו לפניו וישם ידו עליו

¹⁾ שֵׁשׁ idem fere significat, quod voces Hebr. שֵׁשׁ et שֵׁשׁ, deinde in univ. fungi, uti.

²⁾ בַּת קוֹל, בַּת קוֹל, בַּת קוֹל in lingua Chaldaica est, ad verbum translato, filia vocis, h. e. vocis imago, vox reciproca, repercussa, ut בַּת קוֹל לוֹ בַּת קוֹל in oleo non est vox resiliens, i. e. oleum non resonat, sonum non reddit. Deinde a Talmudicis et praeis Rabbinis ita appellata est vox quaedam coelestis, divinitus emissa, quae voluntatem Dei hominibus manifestam faceret. Dicitur filia vocis, quod est quasi secundaria vox, coelesti voce orta. Usus hujus vocis coelestis praeparare debuisse homines, ajunt, ut intelligerent ejus usum sub adventum Messiae veri. Fuit enim ejus tempore saepissime audita; cf. Matth. III: 17. καὶ ἰδοὺ φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, λέγουσα Joh. XII: 28. ἤλθεν οὖν φωνὴ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ - -, et locos alios plerosque.

adepti, Israëlitae eos secuti sunt, quumque se suspensi nuntii esse dicerent, religionem Jesu valde confirmabant. Quamobrem multi Israëlitae eos sequebantur. Sapientes autem haec mala videntes, vehementerque moerore afflicti, quippe quum nefas turpissimum Israëlitis accidisset, ita inter se loquebantur: 'vae nobis, nam peccatis nostris promeruimus, ut tantum malum in Israëlitis fieret, quantum nec nos umquam vidimus, nec majores nostri.' Itaque animi aegritudine oppressi, otiosi lacrimabant, oculisque ad coelum sublatis, 'precamur, inquiunt, te Deum, coeli Dominum, ut, quidnam facturi simus, tu nobis consilium des: nam nos, quid factu opus sit, nescimus; et ad te oculi nostri conversi sunt, est enim sanguis innocens in populo tuo Israëlitico propter spurium istum immundum effusus. Quousque dominatione sua perniciem nobis molientur, nosque gregatim trucidabunt, ita ut pauci jam reliqui simus? At eorum culpa, qui populum tuum Israëliticum circumveniunt, facta sunt haec omnia. Tu vero, pro tua majestate consilium nobis dato, quid sit faciendum, ut nos ab improborum Nazaraeorum turba sejungere possimus.' Haec cum illi dixissent, surgit quidam ex Senioribus, cui nomen Simeon Kepha erat, vir divinitus edoctus, iisque sic loquitur: 'audite me, fratres mei atque populares; si mea sententia vobis placet, sceleratos istos a coetu filiorum Israëlitarum segregabo, nec commercium ullum cum Israëlitis habebunt, ea tamen lege id faciam, ut vos culpam hujus rei sustineatis.' Respondent omnes: 'nos in culpa erimus, fac tantummodo, quae dicis.' Simeon igitur, Kephae filius, quum templum intrasset, nomen magnum scribit, idque in dissectam suam carnem abdit. E templo deinde egressus, scripturam deprompsit, et in caput Nazaraeorum profectus, magna voce clamavit, dicens: 'quicumque Jesu confidunt, ad me veniunto, namque ego ab eo missus sum.' Qui quum tam crebri, quam arenae sunt in litore maris convenissent, eumque, ut signa daret, se ab illo emissum esse, rogavissent: 'quaenam, inquit ille, signa a me expetitis?' Quibus se illa signa postulare respondentibus, quae Jesus, dum viveret, fecisset, 'adducite, inquit, leprosum mihi.' Quem cum adduxissent, eique manus imposuisset, sanatus est. Postea vero mortuum sibi afferri jubet. Cui quidem allato manus imposuit, ita ut revivisceret, erectoque pede staret. Quae cum scelerati illi vidissent, se humi in faciem suam prosternunt

³⁾ אָלֵי forma Rabbinica pro Hebr. אֵלֶיהָ, Talm. הֵלֵךְ; v. Catalecta Rabb. § 29, 2. p. 56.

⁴⁾ אִם טַל עָרִים. ἢ ἀποστόλιος ἢ ἀποστόλιος ἢ ἀποστόλιος.

ויהי העמיד על רגליו ויראו הרשעים האלו ויפלו לפניו ארצה ויאמרו
 באמת אתה שלוחו של ישו כי הוא עשה לנו כך בחיינו ויאמרו להם נ
 קיפא אני שלוחו של ישו והוא צוה עלי ללכת אליכם השבעו לי אם
 ככל אשר אני מצוה אתכם ויענו כולם ויאמרו כל אשר תצוונו נעשה ויהי
 להם שמעון קיפא דעו כי התלוי היה שונא של ישראל ותורתם כמו שני
 ישעי' חדשיכם ומיעדיכם שנאה נפשי ועוד דעו לכם שאינו חפץ בישראל נ
 שניבא חושע כי אתם לא עמי ואף שיש בידו לעקור אותם מן העולם בר
 אחד מכל מקום אינו רוצה לכלותם אך הוא רוצה להניח אותם ¹⁾ כדי שיהיו
 תלוייהו וסקילתו לזכרין לדורי דורות ורוב ²⁾ ענוי הגדול שהיה סובל כ
³⁾ היסורים כדי לשדות אתכם מן הגיהנם ועתה הוא מזהירכם ומצוה לכם שלא
 תעשו עוד רעה ⁴⁾ לשום יהודי ואם יאמר יהודי לנוצרי לך עמי ⁵⁾ פרסה ילך
 עמו שני פרכאות ואם יכנו יהודי על לחי השמאל נטה לו גם לחי הימין כדי
 שיאכלו שכרם בעולם הזה ובעולם הבא יהיו נדונים בניחנם ואם תעשו כך
⁶⁾ תזכרו לשבת עמו ⁷⁾ במחיצתו והנה הוא מצוה עליכם שלא תחוגו את חג
 המצות אך תחוגו את יום מיתתו ובמקום חג השבועות תחוגו ארבעים יום
 משנסקל ועלה לרקיע אחר כך ובמקום חג הסוכות תחוגו את יום לידתו וביום
 שמימי ללידתו תחוגו אשר גימול בו ויענו כולם ויאמרו כל אשר דברת נעשה
 אך אם תשאר אצלינו ויאמרו להם אנכי אשב ביניכם אם תעשו לי כאשר צוה
 עלי לבלתי לאכול שום מאכל רק לחם צר ומים לחץ ועליכם לבנות לי מגדל
 בתוך העיר ואשב בו עד יום מותי ויאמרו כדברך בן נעשה ויבנו לו מגדל

¹⁾ Apud Rabbinos est, propter, ut, eo ut, ex. גַּרְיָ שְׁלָא יִאָמְרוּ, ut det, propterea ut non dicant, ne dicant.

²⁾ עַנְיָא עַנְיָא (sunt praeterea multae altae formae hujus vocis) idem significant quod Hebr. עָנִי et עָנִי.

³⁾ יִשְׁרָאֵל, יִשְׁרָאֵל dicitur plerumque in lingua Chald. de castigationibus, quibus Deus homines impios afficit.

⁴⁾ שְׂוִי, aliquid; cum partic. negat. nihil: אין שום אדם, nullus homo. Cum hoc loquendi genere comparare possumus illa: 'apud Graecos nihil mathematicis illustrius' Tusc. I: 2. 'Peripatetici, quibus nihil est uberius, nihil eruditius, nihil gravius' Ibd. III: 10. atque permulta similia orationis genera.

eique dicunt: 'certe tu quidem es nuntius Jesu, nam ille etiam, dum vixit, talia patrabat.' Simeon Kepha autem, 'sum equidem, inquit, a Jesu missus, atque is me vos convenire jussit; jurate igitur mihi, vos omnia, quae jussero, facturos.' Simeon Kepha autem, quum illi se id facere velle dixissent, 'scitote, inquit, inimicum fuisse suspensum illum et Israëlitis et legi eorum, sicut Jesaja de eo vaticinatus est: "festos vestros dies interlunii temporis, feriasque statas odit animus meus." Scitote praeterea, Israëlitis nondum esse eum propitium, sic enim Hosaea praedixit: "nam vos non estis populus meus." Quamvis autem in ejus sit potestate, illos uno temporis momento ex omnibus hujus mundi locis exstirpare, tamen penitus eos excidere non vult, placetque ei illos superstites reddere, ut sint ad sempiternam memoriam suspensio ejus atque lapidatio. Atque vero afflictationem illam magnam et cruciatus omnes ob eam causam pertulit, ut vos ex Gehenna redimeret. Nunc autem vos monet atque hortatur, ne posthac Judaeorum quemquam male habeatis. Et si quis Judaeus Nazaraeum roget, ut secum unam Parsam eat, ito cum illo duas Parsas; et si colaphum tibi Judaeus in sinistra mala infringat, dextram quoque ei obvertito, ita ut mercede sua in hac vita fruatur, in futura autem poenas subeant in Gehenna. Quae si facere vultis, digni eritis cum eo in domiciliis ejus habitare. Atqui ille vobis imperat, ne festum Azymorum celebretis, sed ut illum diem, quo mortuus est, festum agatis atque, ut pro festo Pentecostes, dies quadragesimus ab illo, quo lapidibus interemptus est, festus sit vobis ac sollennis: nam illo die in coelum ascendit. Pro tabernaculorum vero festo natalem ejus festum habebitis, et octavus dies post ortum ejus feriatu erit, quod illo die circumcisus est.' At ille, quum omnes respondissent, se omnia, quae dixisset, facere velle, ea conditione addita, ut apud ipsos remaneret: 'inter vos, inquit, habitabo, si mihi, quod ille praecepit, conceditis, ut nihil nisi panem edam et aquam bibam, qualibus in summa inopia et miseria frui solent. Vos autem turrim mihi in media urbe aedificare debetis, ubi usque ad diem vitae supremum habitem.' Illi contra: 'ut dicis, faciemus.' Ex-

⁵⁾ Una פַּרְסָה continet quattuor פָּלִיזִים sive quattuor millia passuum. Pl. פַּרְסָהִים occurrit fere in Targ. et apud Rabbinos; alias usitata est פַּרְסָה.

⁶⁾ פָּרְסָה apud Rabbinos est, meritum, dignum fuit, habitus est. Quae quidem sententia facile intelligitur, quum sit primaria vis vocabuli, parus, justus fuit.

⁷⁾ מְרִיבָהוּ significat idem, quod Hebr. מִצָּד, parietem, murum, sepimentum; deinde sedem, domum.

ויתנו לו חמנדל¹⁾ לדירה ויתנו לו חוק דבר יום ביומו עד יום מותו לחם ומים וישב בתוכו ויעבוד את אלקי אבותינו אברהם יצחק ויעקב ויעש²⁾ פיוטים לרוב מאד וישלחם בכל גבול ישראל למען יהיה לו לזכרון בכל דור ודור וכל פיוטים אשר עשה שלח לרבותיו וישב שמעון בחוך במגדל שש שנים וימת ויצו לקבור אותו במגדל ויעשו כן אחר כך בנו עליו בנין³⁾ מכוער ועדיין מגדל זה ברומי וקורין אותו פיטר והוא שם של אבן שישב שם על האבן עד יום מותו ואחר מות ר' שמעון קיפא קם איש אחד ושמו אליה והיה חכם וילך בשרירות לבו ויבא אל רומי ויאמר אליהם דעו כי שמעון קיפא הטעה אתכם כי ישו צוה עלי לאמר לך אמור להם שאל יעל על לב שאני מואס בתורה אך כל מי שירצה למול ימול וכל מי שאינו רוצה לימול יטבול במים טרוחים ואם לא טבל לא יהיה לו סכנה בעולם וצוה שלא תחוננו את יום השביעי רק ביום ראשון שבו נברו שמים וארץ ועשה להם חקים לא טובים הרבה מאד ויאמרו לו תן לנו את אמת שישו שלחך ויאמר להם מה אות אשר תבקשו עוד הדבר בפיו ויפול אבן אחד גדול⁴⁾ מהתו⁵⁾ (עבה ורצץ את גלגלתו כן יאבדו כל אויביך ה' ואוהיבך כצאת השמש בגבורתו:
⁶⁾ סליק סליק סליק:

1) *habitatio, domicilium*; Hebr. דוּר, Arab. دَار.

2) Sing. *poësis*; *poëma, carmen, ortum a voce Chald. שָׁפַט supplicare, deprecari, quod Judaei in diebus festis praeter solitas preces hujusmodi carmina canere solebant. Poëta est שָׁפֵט.*

3) *Apud Chald. et Rabb. v. כַּר est inquinare, foedare; inde כְּרַר et כְּרַרִי foedus, turpis, ut מעשים מכוערים opera, facta turpia.*

4) *Videtur esse partic. Hiph. ex verbo חָתַח ejusdem sententiae atque vox Arab. ضَمَّ (v. Cast.) sive ضَمَّ percutere, frangere (praecipue pedibus calcando).*

5) *עָבָה alia forma pro עָב, densus, crassus, amplus, vastus.*

6) *Cessare. desinere, fluem habere, finire. Partic. pass. קָשִׁיל a Chaldaeis dicitur ad normam aoristi I.*

Occisus est, cet. III { קָשִׁילָה קָשִׁילָה קָשִׁילָה } II { קָשִׁילָה קָשִׁילָה קָשִׁילָה } I { קָשִׁילָה קָשִׁילָה קָשִׁילָה }

V. Jahn, Elementa etc. § 45.

struunt igitur turrim, quam ei incolendam tradunt. Cui ibi habitanti demensum panis et aquae singulis diebus praebent. Et ille quidem Deum Abrahami, Isaaci et Jacobi, majorum nostrorum, colebat, faciebatque carmina permulta, quae circa totam terram Israëliticam mittebat, ut memoriam sui sempiternam relinqueret. Ad suos magistros quoque omnia, quae condiderat, poëmata mittebat. Simeon autem, quum sex annos in turri vixisset, moriens, ut ipsum ibidem sepelirent, jussit; quod quidem illi fecerunt. Postea vero super eo foedum exstruunt aedificium; atque est etiam hodie turris ista Romae, eamque Petrum appellant, nam hoc est nomen saxi illius, in quo is, usque ad diem supremum, sedebat. — Exortus est autem post mortem R. Simeonis Kephae homo quidam callidus, animique contumacis, qui Elia appellatus est. Is, postquam Romam venit: 'scitote, inquit, verba vobis dedisse Simeonem Kepham. Nam id mihi Jesus imperavit, ut vobis monerem, ne crederetis, spernere ipsum legem: sed quicumque circumcidi voluerit, circumciditor, quicumque vero circumcidi noluerit, aqua stagnante perfunditor, sin autem id non fecerit, nullum tamen periculum in vita futura adibit. Jussit praeterea, ne septimum diem festum haberetis, sed primum, quod illo die coelum et terra creata sunt. Et alias insuper permultas leges iis praescrispsit. Postulantibus autem illis, ut signum ipsis, quod missus esset a Jesu, daret: 'quidnam signi, inquit ille, flagitatis.' Atqui dum illa eloquebatur saxum delapsum est permagnum, eique se illidens, caput ejus perfregit. Sic inimici tui omnes intereant, Jehova; qui vero te amant, sicut candor erunt exorientis solis.

Finis Finis Finis.

